

Ženska povijest Odsjeka za povijest¹

U radu se razvoju interesa za žensku povijest na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu smješta u kontekst trendova u (hrvatskoj) historiografiji i povijesti samog Odsjeka. U prvom se dijelu kroz pregled nastavnih sadržaja, kvalifikacijskih radova i znanstvenih publikacija prati polagan ulazak ženskih tema u akademski prostor te se detektiraju poticaji i prepreke ovog procesa. Drugi dio rada posvećen je analizi prisutnosti žena na Odsjeku za povijest, kako na razini studentske populacije, tako i u nastavnom kadru.

Žene su oduvijek bile dio povijesnih događaja, ali ne i rezultata znanstvene historiografije. Michelle Perrot, jedna od pionirka povijesti žena ustvrdila je da je za pojavu ove povijesne grane trebalo ispuniti tri preduvjeta: znanstveni, socijalni i politički. Prvi se ostvario širenjem fokusa povijesne znanosti na socijalne, ekonomske i kulturne teme kroz škole analista ili pojavu američke socijalne historije. Drugi se odnosio na dosizanje dovoljnog broja žena na studijima povijesti, i to nastavnica i znanstvenica koje bi bile voljne otvoriti „ženske“ perspektive, i studentica koje bi bile zainteresirane takve teme slušati. Napokon, ključna je bila i pojava novog vala feminizma koji je u feminističkom propitivanju povijesti vidio priliku razotkrivanja „lažne univerzalnosti“ dotadašnje znanosti.² Tijekom proteklih pola stoljeća povijest žena je prolazila kroz razne faze od inicijalne potrage za izvorima i temeljnim saznanjima, preko istraživanja specifičnosti ženskog povijesnog iskustva do etabliranja rodne povijesti i postmodernističkog problematiziranja. Međutim, kontinuirano je imala dva osnovna cilja: izgraditi metodološki i teoretski arsenal povijesti žena kao novog područja povijesnog interesa i ugraditi svoja saznanja u glavni narativ historiografije. Uključivanje povijesti žena u sveučilišne kurikule odvijalo se postupno i difuzno, započevši na Zapadu, a potom se proširilo i na ostale dijelove svijeta.

U ovom će se radu istražiti proces integracije povijesti žena na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu fokusirajući se na nekoliko ključnih aspekata: obuhvaćenost ženske povijesti u kurikulu i nastavnim sadržajima, pre-

¹ Ovaj je rad financirala Hrvatska zaklada za znanost projektom „Žene i mijene: žene kao subjekti povijesnih mijena“ (IP-2024-05-3847).

² PERROT 2009: 16-18.

zentnost ove tematike u kvalifikacijskim radovima te udio tema iz ženske povijesti u časopisima Odsjeka za povijest. Također, s obzirom na to da je prisutnost žena u historiografiji imala ključnu ulogu u etabliranju povijesti žena kao akademskog područja, drugi dio rada bit će posvećen analizi udjela studentica i dinamici zapošljavanja nastavnica.

U istraživanju smo se suočile s nekoliko bitnih izazova. Prvi, mogli bismo reći klasični historiografski problem, odnosi se na nesustavnost podataka, i to posebice u ranijem radu Odsjeka. Teme iz povijesti žena obrađivale su se na izbornoj razini ili unutar obrade pojedinih kolegija, a predbolonjskom sustavu je ponuda izbornih predmeta bila vrlo fleksibilna i mijenjala se iz godine u godinu, često bez jasnih tragova. Uz to, eventualni izleti u ženske teme na ostalim predmetima ne moraju uvijek biti vidljivi u njihovim silabima. Stoga se analiza oslanjala na podatke iznesene u knjizi Filipa Šimetina Šegvića *Odsjek za povijest i studij povijesti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (1874. – 2024)* i informacije do kojih se došlo razgovorima, upitnicima i sjećanjima članova odsjeka. Za kvalifikacijske radove poslužili su nam dosadašnji pregledi doktorskih i magistarskih radova Damira Agičića³, izvještaji napravljeni za reakreditaciju studija, popisi odobrenih tema diplomskih radova u bolonjskom sustavu koje je pripremila tajnica Odsjeka za povijest Danijela Bašić, podaci koji se čuvaju u katalogu knjižnice i bazi ODRAZ, kao i informacije od samih nastavnika-mentora te manjim dijelom kolega znanstvenika. Pritom je zbog nesustavnog vođenja evidencije diplomskih radova moguće da su neki raniji promaknuli, ali riječ je svakako o manjem broju. Druga važna dilema proizlazila je iz jedinstvene prirode povijesti žena te je bila povezana s određivanjem opsega analize. Granice između ženske, socijalne, kulturne, religijske i političke povijesti nisu uvijek jasno definirane. Pitanje koje se često postavljalo bilo je treba li određenu temu smatrati dijelom ženske povijesti samo zato što se u naslovu spominje žena, iako se rad/predmet ne oslanja na metodologiju ove historiografske grane. Također, kako tretirati radove i predmete koji formalno pripadaju socijalnoj ili kulturnoj povijesti, ali u suštini istražuju položaj žena ili propituju rodne koncepte u određenom razdoblju? Odlučile smo se za relativno širok i inkluzivan pristup, obuhvaćajući sve teme koje se izravno bave ženama ili problematiziraju njihov društveni položaj.

Povijest žena u nastavi i časopisima Odsjeka

Povijest interesa za žensku povijest stara je gotovo kao i sam Odsjek. U vrijeme osnivanja Sveučilišta teme iz ženske povijesti u pravilu su smatrane zabavnim štivom kojima su se bavile obrazovane amaterke. No njihov su rad pratili i poma-

³ AGIČIĆ 2009; AGIČIĆ 2013.

gali tadašnji istaknuti hrvatski povjesničari, profesori na Mudroslovnom fakultetu, koji su i sami ponekad doprinijeli popularizaciji i istraživanju ženskih tema. Tako je Vjekoslav Klaić svoj prvi tekst čija su tema žene objavio još 1873. godine u *Viencu*,⁴ a slični povremeni izleti događat će mu se tijekom čitave karijere. Pri tome je najpopularniji bio tekst o *Neznanoj junakinji*. Priča da je među poginulim junacima Sigeta pronađeno i tijelo nepoznate žene obučeno u mušku odoru doživjela je brojne pretiske tijekom pedeset godina s manjim prilagodbama u naslovu i pristupu časopisima i vremenu izlaženja.⁵ Ona je je pronašla svoje mjesto i u amaterskim pokušajima bavljenja povijesti žena, kao primjerice u *Znamenitim ženama* Marije Jambrišak i *Neznanoj junakinji hrvatskog naroda* Marije Jurić Zagorka.⁶ No dok je Klaić „neznanu junakinju“ tretirao kao svojevrsnu Jane Doe koja je u tragičnom zapletu i tek nakon izričitog dopuštenja muža obukla mušku odoru, Zagorka je četrdesetak godina kasnije pojam transformirala i proširila na čitav niz „neznanih“ i zaboravljenih žena koje su samostalno pomagale ili čak vodile ključne povijesne procese u Hrvatskoj. Tako je Klaić i ne sluteći u terminu „neznana junakinja“ skovao hrvatsku preteču poznatog pojma suvremene historiografije povijesti žena – „nevidljive žene“.

Upravo su „Nevidljive žene“ naslov teksta u kojem je Mirjana Gross 1993. godine nastojala informirati hrvatsku znanstvenu javnost o teorijskim postavkama i rezultatima nove historiografske grane – povijesti žena. Ona ju je ovdje vidjela kao inovativnu, agilnu i potentnu povijesnu granu koja izrasta uz pomoć metodoloških i teoretskih inovacija socijalne povijesti i feminizma. Odbacila je kritike njezine političnosti kao licemjerne, istaknuvši da je historiografija do sada često bila u službi političkih i nacionalnih ideologija te je istaknula da je razvijanje povijesti žena jednako zadatak povjesničara kao i povjesničarki. „Za mene ne postoje razlike između muškog i ženskog istraživanja. Postoje samo solidni i manje uspješni rezultati. Zato se nadam da će u ‘potrazi’ za ženama u hrvatskoj povijesti sudjelovati i muškarci i žene – profesionalni povjesničari.“⁷ Stoga je svoj tekst nekoliko godina kasnije preformulirala i proširila u poglavlje „Ulazak žena u povijest“ u knjizi *Suvremena historiografija*, koja se koristila kao obavezna literatura i na dodiplomskom i poslijediplomskom studiju, motivirajući nastavnike i nastavnice Odsjeka da saznanja „women’s history“ uključe u svoj znanstveni rad i predavanja.⁸

⁴ KLAJĆ 1873.

⁵ KLAJĆ 1892a, 1892b, 1918, 1921, 1928, 1941-42.

⁶ JAMBRIŠAK 1896: 117-121; JURIĆ ZAGORKA 1939. Knjiga je nastala na temelju feljtona koji je iste godine izlazio u *Hrvatici*, a nakon njega je slijedio i natječaj „Neznana junakinja“ u kojem se pozivaju čitatelj(ice) da podijele svoja saznanja o sudjelovanju žena u hrvatskoj povijesti.

⁷ GROSS 1993: 64.

⁸ GROSS 1996: 343-349.

Ipak ovako direktan prodor nove historiografske grane otežavali su društveni i politički procesi koji su obilježili hrvatsku povijest devedesetih godina. Retradicionalizacija društva koja se događala uslijed ratnih zbivanja i tranzicijskih procesa kreirala je vrlo nepovoljno okruženje za razvoj povijesti žena. U kontekstu obnove tradicionalnih (patrijarhalnih) i nacionalnih vrijednosti, rodna ravnopravnost i feminizam nerijetko su percipirani kao marginalne i uvezene ideje povezane sa socijalističkom ideologijom, dok se feministički pokret u Hrvatskoj promatrao s dozom sumnje i zbog svoje umreženosti sa sličnim inicijativama u bivšoj Jugoslaviji.⁹ I sama je Mirjana Gross svoj već navedeni tekst pomireno pesimistički završila tvrdnjom: „Women’s i Gender History kao subdisciplina historijske znanosti nema za sada u hrvatskoj historiografiji nikakve perspektive.“¹⁰ Do sličnog je zaključka došla Dubravka Peić Čaldarević, tada mlada znanstvenica koja se među prvima odlučila za izradu znanstvenog magistarskog rada sa ženskom temom. Smještajući svoj rad u kontekst hrvatske historiografije, ustvrđuje da „pojam ‘historija žena’ još uvijek izaziva mnogo veće podozrenje historičara nego što je to slučaj primjerice s ekonomskom, kulturnom, vojnom, nacionalnom i drugim ‘posebnim’ pristupima povijesti.“¹¹

Naime, povijest žena oblikovala se unutar procesa šire transformacije historijske znanosti tijekom druge polovice 20. stoljeća. Tada su novi pristupi poput škole analista, nove socijalne historije, lingvističkog obrata i poststrukturalizma postupno pomicali fokus s tradicionalnog pozitivističkog pristupa usmjerenog uglavnom na političke teme prema širem istraživanju ekonomskih, društvenih i kulturnih fenomena i interdisciplinarnoj perspektivi. Iako je Branimir Janković ustvrdio da je u hrvatskoj historiografiji postojao određeni otpor prema „teorijskim i metodološkim preobrazbama“, u daljnjoj je analizi uspio nabrojiti niz imena nastavnika i nastavnica Odsjeka koji su zainteresirano pratili nove trendove. Uz već spomenutu Mirjanu Gross, na popisu su se našli Tomislav Raukar, Neven Budak, Zdenka Janeković Römer, Božena Vranješ-Šoljan, Drago Roksandić, itd.¹² Upravo je otvaranje prema novim pristupima odškrinulo vrata i pojavi ženskih tema u nastavi i kvalifikacijskim radova. Kada smo primjerice Ivu Goldsteina upitali o mentorstvu diplomskih radova sa ženskom tematikom, on je to odmah povezao s utjecajem *nouvelle histoire* i tekstovima Jacques Le Goffa koje je donio sa studijskog putovanja u Francuskoj.¹³

Dakle, mogli bismo zaključiti da se ponuda predmeta i pojava kvalifikacijskih radova koji obrađuju teme žena na Odsjeku za povijest oblikovala pod utjecajem

⁹ OGRAJŠEK GORENJAK 2022: 184.

¹⁰ GROSS 1993:63.

¹¹ PEIĆ ČALDAREVIĆ 1996: 274.

¹² JANKOVIĆ 2016: 107-162.

¹³ Razgovor Ide Ograjšek Gorenjak i Ive Goldsteina u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u listopadu 2024.

dvaju ključnih faktora: širenja novih pristupa u historijskoj znanosti i, krajem 20. i početkom 21. stoljeća, pojavom znanstvenica i znanstvenika koji su se posvetili upravo istraživanju povijesti žena.

Na Odsjeku za povijest nema obaveznih predmeta iz ženske povijesti. Ipak treba napomenuti da se od bolonjske reforme ženska i rodna povijest spominju u sklopu obaveznog prijediplomskog kolegija *Historiografski praktikum* u zimskom semestru prve godine, potom opširnije u *Povijesti historiografije* u zimskom semestru treće godine, a u zadnjem semestru prijediplomskog studija obrađuje se u posebnoj nastavnoj jedinici kolegija *Suvremena historiografija – teorije i metode*.¹⁴

Uz to, već se dulje od dvadeset godina nude razni izborni predmeti na prijediplomskom, diplomskom i doktorskom nivou koji se fokusiraju na teme iz povijesti žena. Ovaj trend je najavio Borislav Grgin akademske godine 1998/99. izbornim kolegijem *Vještice u srednjovjekovnoj Europi* koji se, doduše, pod tim imenom izvodio samo te akademske godine. Zdenka Janeković Römer, koja se prva u hrvatskoj historiografiji bavila poviješću obitelji u srednjem vijeku, a u sklopu toga i poviješću žena,¹⁵ dotakla se te tematike i u izbornom kolegiju *Srednjovjekovna seksualnost* 2003/2004. Iduće akademske godine, 2004/2005, pojavio se prvi izborni kolegij posvećen posebno povijesti žena. Bila je riječ o kolegiju *Povijest žena i žene u povijesti* koji je pod nositeljstvom Božene Vranješ-Šoljan izvodila Ida Ograjšek Gorenjak. Potonja je i jedina članica Odsjeka koja će kasnije, pod mentorstvom profesorice Vranješ-Šoljan, i doktorirati s temom ženske povijesti radom *Rodni stereotipi i politika Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (Kraljevine Jugoslavije)* 12. listopada 2011. godine. U zimskom semestru 2006/2007. pojavit će se dva kolegija posvećena povijesti žena. Bit će to *Uvod u žensku povijest* Ide Ograjšek Gorenjak i „*Nevidljive žene*” u Hrvatskoj 19. stoljeća Iskre Iveljić. Od tog vremena izborni kolegiji iz ženske povijesti 19. i 20. stoljeća čine redovitu odsječku ponudu.¹⁶ Također se javlja i više kolegija iz predmoderne povijesti koje drže nastavnice Inga Vilogorac Brčić, Jelena Marohnić, Jasmina Osterman, Bruna Kuntić-Makvić,¹⁷

¹⁴ Branimir Janković, e-mail, 17. 11. 2024.; ECTS Informacijski paket za akademsku godinu 2024/25. <https://theta.ffzg.hr/ECTS/Predmet/Index/6123> (pristup: 14. 2. 2024) Nositelj kolegija *Povijest historiografije* je Branimir Janković, a kolegija *Suvremena historiografija – teorije i metode* Zrinka Blažević i Branimir Janković.

¹⁵ JANEKOVIĆ RÖMER 1994.

¹⁶ Riječ je o kolegijima Ide Ograjšek Gorenjak: „*Nepolitične žene*” i *politika bez žena, Nova žena u novoj državi: Žene u Kraljevini Jugoslaviji i Rod kao sudbina: izbor tema iz povijesti žena 19. i 20. stoljeća*.

¹⁷ *Kult Velike Majke* Inge Vilogorac Brčić redovito je u ponudi, a u sklopu obaveznog diplomskog predmeta *Društvene grupe u klasičnom svijetu i antička prozopografija I.* izvodio se kolegij spomenute nastavnice Brune Kuntić-Makvić, *Atenjanke i Ptolomejevičke*, te kolegij *Žene i prijestolja* Jasmine Osterman, Inge Vilogorac Brčić i Jelene Marohnić. E-mail, 14. 11. 2024.

Zrinka Nikolić Jakus¹⁸ i Zvezdana Sikirić Assouline¹⁹. Ukupno se može kroz zadnjih dvadesetak godina nabrojiti desetak izbornih kolegija, uglavnom u sklopu diplomskog studija nakon bolonjske reforme, kojima je u užem smislu tematika ženska povijest, a u više njih je uklopljena kao važan dio. Obrađuju se teme religijskih ženskih kultova, položaja žena u obitelji, imovinskog statusa žena, žena na vlasti, u javnom životu i diskursu, ženske seksualnosti. Iako su se neki kolegiji izvodili samo jedne godine, može se primijetiti stalni kontinuitet u ponudi kolegija s tematikom ženske povijesti. To ukazuje i na profiliranje nekih članica Odsjeka prema ovoj tematici, ali također i na trajni interes studentica i studenata. Treba napomenuti da i neki izborni kolegiji koje inicijalno ne bismo svrstali u kategoriju povijesti žena, obrađuju ovu tematiku unutar pojedinih nastavnih jedinica ili skreću pažnju na položaj žena u obitelji, imovinski i društveni položaj.²⁰ Važno je napomenuti da su ovi izborni kolegiji uglavnom i u slobodnoj fakultetskoj ponudi te se tako s temama iz ženske povijesti mogu upoznati i studenti drugih odsjeka.

Osobito je važno što su problematika ženske povijesti te „ženska perspektiva” uključene i u *mainstream* kolegije – pregleda hrvatske, regionalne i opće povijesti. Prema riječima prof. Iskre Iveljić: „... na svim obaveznim kolegijima... uvijek predajem i o položaju žena u 19. stoljeću, jer smatram da **ženska/rodna povijest mora biti uklopljena u vertikalnu hrvatske povijesti.**”²¹ U nekim slučajevima, kao u obveznom kolegiju *Europska i svjetska povijest 1918. – 1945.* nositelja Ide Ograjšek Gorenjak i Nikole Anušića, kroz predavanja i seminare obrađuju se teme pojave moderne djevojke, reinterpetacija rodni identiteta nakon Prvog svjetskog rata, uloga žena i roda u ratovima, rekonstrukcija odnosa prema tijelu i u obitelji. U sklopu obveznih kolegija *Hrvatske povijesti 1918. – 1945.* i *Hrvatske povijesti nakon 1945.* od bolonjske reforme obrađuje se pitanje ženskog prava glasa.²² U sklopu *Europske i svjetske povijesti srednjeg vijeka*, od akademske godine 2024/25. u reformiranom programu *Europska povijesti srednjeg vijeka*,

¹⁸ *Peregrina de Grisogonis i njezino doba* – kolegij koji je kasnije preoblikovan u *Život žene. Izvori i interpretacije*. U sklopu ovog kolegija na temelju primjera jedne razmjerno dobro dokumentirane zadarske plemkinje razmatraju se životne faze u životu jedne srednjovjekovne žene, a također i povijest Zadra i šireg hrvatskog prostora te povijesni fenomeni, npr. crna smrt, tijekom 14. stoljeća.

¹⁹ *Progoni vještica u Europi i Hrvatskoj u srednjem i ranom novom vijeku* (s vanjskim suradnikom Deniverom Vukelićem), a sadržaji ženske povijesti, npr. žene kao vlasnice kuća i žene aktivne u privredi, udovice, ženske oporuke, suđenje vještici u Gradecu tematizirali su se u sklopu kolegija *Život zagrebačkih građana u zrcalu arhivske građe 17. i 18. stoljeća*. E-mail, 14. 11. 2024.

²⁰ Položaj žena – način identifikacije, te osobito imovinska prava zauzimaju velik dio kolegija *Rodaci i bližnji. Obiteljske strukture u srednjem vijeku* na modulu srednjeg vijeka diplomskog istraživačkog studija, a koji je također i u slobodnoj fakultetskoj ponudi.

²¹ Iskra Iveljić, e-mail, 22. 11. 2024.

²² Goran Hutinec, e-mail 14. 11. 2024.

govori se o ženama u politici (na carskim i kraljevskim dvorovima) u ranom i razvijenom srednjem vijeku, dok je u kasnom srednjem vijeku s većim brojem izvora pažnja dana i pravnom položaju običnih žena te drugim oblicima ženskog protagonizma (npr. mističarkama) ili ženskoj književnosti. No uklopljenost ženske povijesti u pregled povijesti općenito pokazuju riječi kolege Luke Špoljarića koji je preuzevši kolegij i uveo žensku tematiku: „... to nije nešto o čemu govorim na jednom satu koncentrirano nego je podtema koju provlačim kroz kolegij svraćajući pozornost na posebnost ženskog doživljavanja povijesnih procesa i sudjelovanja u njima.”²³ Integraciju ženske povijesti potvrđuju i riječi Filipa Šimetina Šegvića: „... skoro svaki moj predmet, izborni ili obavezni, uključuje žensku perspektivu.”²⁴ U nekim je slučajevima riječ o posebnim temama, kao npr. u izbornom kolegiju *Kultura i intelektualni život na prijelazu s 19. na 20. stoljeće* u koji su uključena predavanja i razmatranja izvora o Camille Claudel, Line Loos, Almi Mahler i dr. U kolegiju *Povijest i film* također su posebne teme posvećene prikazu žena u pojedinim razdobljima na filmu i u televizijskim serijama, kao i o pristupu ženama u pojedinim razdobljima filmske povijesti. Može se primijetiti da su žensku tematiku u nastavu unijele nastavnice na temelju svojih znanstvenih i osobnih interesa za tematike iz povijesti žena dok sličan pristup zadnjih desetak godina njeguju i pojedini nastavnici mlađe srednje generacije. Veća pažnja posvećena povijesti žena u sklopu kolegija raznih razdoblja dovela je i do uključivanja ove perspektive u kvalifikacijske radove ili povećanja njihova broja s tematikom povijesti žena.

Prema dostupnim, iako manjkavim,²⁵ podacima na Odsjeku za povijest obranjeno je ukupno 68 diplomskih, 3 magistarska i 7 doktorskih radova iz područja ženske povijesti. Pri tome smo kriterije postavile prilično široko te smo uzimale u obzir radove koji se na razne načine bave ženama ili obrađuju fenomene koji se prvenstveno ili većinom odvijaju kroz žensko djelovanje. Prvi obranjeni kvalifikacijski rad koji smo pronašle je znanstveni magisterij Dubravke Peić Čaldarović iz 1996. godine o ženskim profesionalnim udruženjima u međuraću, a malen ukupan broj magisterija s temom ženske povijesti proizlazi iz gašenja ove vrste studija upravo u vrijeme kada je povijest žena počela stjecati određenu popularnost na Odsjeku. Prvi doktorski rad o ženskoj povijesti obranio je Dinko Župan

²³ Luka Špoljarić, e-mail, 14. 11. 2024.

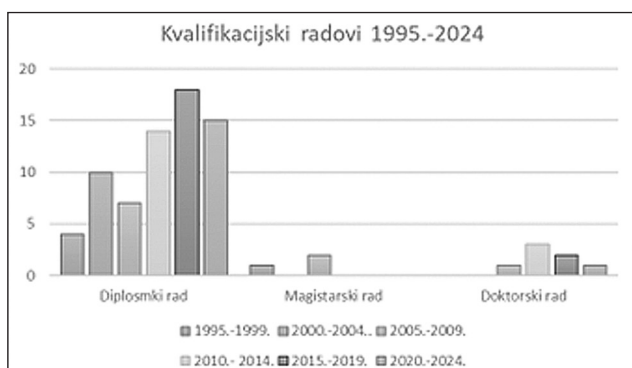
²⁴ Filip Šimetin Šegvić, e-mail, 16. 11. 2024.

²⁵ Dostupni podaci pokrivaju uglavnom razdoblje od kasnih 80-ih do kraja 2024. Izvor su Agičić 2009. i 2013, izvještaji pripremljeni za reakreditaciju doktorskih studija *Moderna i suvremena hrvatska povijest u europskom i svjetskom kontekstu* (17. 12. 2018), popisi odobrenih tema diplomskih radova u bolonjskom sustavu koje je pripremila tajnica Odsjeka za povijest Danijela Bašić, koji su onda uspoređeni s podacima koji se čuvaju u katalogu knjižnice i bazi ODRAZ, popis obranjenih doktorskih radova koji vodi referada za postdiplomske studije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, kao i informacije od samih mentora.

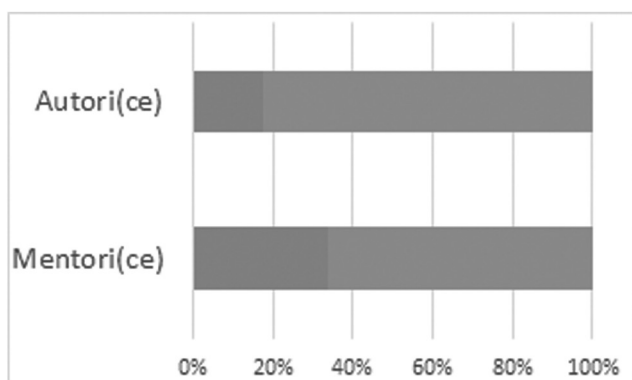
2006. godine s temom spolne politike obrazovanja u Banskoj Hrvatskoj i od tada u svakom proučavanom razdoblju nalazimo 1-3 doktorata sa ženskom temom²⁶. Pomalo nas je iznenadilo da smo prve diplomske radove pronašle već 1997. godine kada je obranjen rad *Žena i vlast u 18. stoljeću* Ivica Mandušić. Iste godine obranjen je i rad o obitelji u srednjovjekovnim slavonskim gradovima, osobito zagrebačkom Gradecu, Marije Karbić u sklopu kojeg je zapažen dio posvećen položaju žena u obitelji. Autorica ovog rada je kasnije postala pionirka istraživanja povijesti žena u srednjovjekovlju na području Međurječja Save, Drave i Dunava.²⁷ Podaci u Grafu 1 ilustriraju da u novom mileniju raste interes za ženskim temama među završnim radovima uz manje oscilacije. Pri tome kvalifikacijski radovi pokrivaju široki raspon razdoblja od stare do moderne povijesti, pišu ih i studenti (12) i studentice (56), ali i (ko)mentoriraju i profesori i profesorice. Ipak, primjetno je da znatno veći interes za ženskim temama pokazuju studentice, te ih češće mentoriraju profesorice – ukupno 45 diplomskih radova od spomenutih 68, i to osobito one koje su stekle znanstveno nastavno zvanje u novom mileniju. Iz toga proizlazi i činjenica da je polovica diplomskih radova s temama povijesti žena nastala zadnjih deset godina. Napokon, kao i u slučaju nastavne djelatnosti, treba napomenuti i trend uključivanja tema povijesti žena u radove koji se ne bave isključivo ženskom tematikom, npr. one posvećene obrtu, trgovini, poslovanju, pojedinim obiteljima, institucijama, itd, a u kojima se razmatra i udio i aktivnost žena. Veći broj kvalifikacijskih radova vodi i većem broju objavljenih znanstvenih radova – monografija kad je riječ o doktoratima, npr. onom Marije Mogorović Crljenko, Dinka Župana ili Ide Ograjšek Gorenjak, kao i različitim radovima (znanstvenim, stručnim, popularizacijskim...).

²⁶ AGIČIĆ 2009: 28, 33; AGIČIĆ 2013. Izvještaji pripremljeni za reakreditaciju doktorskih studija (17. 12. 2018), popis obranjenih doktorskih radova koji vodi referada za postdiplomske studije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu .

²⁷ Brojne publikacije autorice koje se bave položajem žena u gradovima Međurječja kao i plemkinja na istom prostoru vidi na portalu Informacijskog sustava znanosti RH <https://www.croris.hr/osobe/profil/4808>. Vidi npr. KARBIĆ 2004; KARBIĆ 2006; KARBIĆ – ŠKREBLIN 2017.

Graf 1: Kvalifikacijski radovi 1995. – 2024.²⁸

Graf 2: Autori i mentori kvalifikacijskih radova prema spolu²⁹

Odsjek za povijest pokrenuo je časopis *Radovi Filozofskog fakulteta – Odsjek za povijest* (1959. – 1971), od 1971. kao *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*.³⁰ Uz podršku Odsjeka za povijest pokrenut je i časopis studenata povijesti *Pro tempore*. Budući da posljednja dva izlaze u vrijeme kada historiografija počinje pokazivati interes za teme iz povijesti žena, u njima se može pratiti pojava tekstova iz ovog područja. Među radovima koji obrađuju žensku tematiku u odsječkom časopisu prevladavaju znanstveni tekstovi, ali nalazimo i prikaze ili recenzije

²⁸ Izvor: ODRAZ | otvoreni digitalni repozitorij akademske zajednice Filozofskog fakulteta u Zagrebu; AGIČIĆ 2009: 23-56; AGIČIĆ 2013: 425-432; Popis obranjenih doktorskih radova na postdiplomskom studiju *Moderna i suvremena hrvatska povijest u europskom i svjetskom kontekstu* od 2013. do 2018. (pripremila Biserka Pešec 17. 12. 2018); *Knjiga doktora znanosti* (za potrebe poslijediplomske referade Filozofskog fakulteta).

²⁹ Isto.

³⁰ U početku su izlazili pod nazivom *Radovi Instituta za hrvatsku povijest*.

knjiga, te bibliografije, životopise i nekrologe povjesničarki. U početku se javljaju sporadično i većinom kao stručne bilješke ili prikazi, a kao što podaci iskazani u Grafu 3 pokazuju, broj publikacija se vidljivo povećava nakon 2008. godine. Ipak, bilo bi preoptimistično zaključiti da je „hokejaška palica“ odraz isključivo zrelosti i razvoja historiografije povijesti žena. Na rast broja objavljenih članaka utjecao je i porast broja svezaka po godini od 2018, te činjenica da su dva sveska, jedan 2014. (46) i jedan 2023. (55/1), posvećena upravo ženskim temama. Prvi je nastao pod gostujućim uredništvom Aleksandre Nikoloske i Inge Vilogorac Brčić i potaknut je kolokvijem „Put Velike božice“ održanom na Filozofskom fakultetu 22. svibnja 2012. Drugi je rezultat rada HRZZ projekta „Moderne misleće žene: Intelektualni razvoj žena u Hrvatskoj 20. stoljeća“ (2018. – 2022) te međunarodne konferencije koja se organizirala u sklopu projekta u Dubrovniku 2022. godine, a uredile su ga gostujuće urednice Andrea Feldman i Ida Ograjšek Gorenjak. Ipak, u ova dva broja *Radovi ZHP-a* prerastaju iz okvira bilježenja saznanja o ženama u prostor promicanja istraživanja i saznanja ženske povijesti.

Graf 3: Tekstovi o povijesti žena ili povjesničarkama u Radovima Zavoda za hrvatsku povijest 1971. – 2023.

Studentski časopis Odsjeka za povijest pokazuje uravnotežen interes za teme iz povijesti žena i povjesničarke, no struktura radova s tom temom donekle se razlikuje od *Radova ZHP-a*. Od nešto više od dvadesetak radova koji pripadaju ovom području više od polovice čine intervjui, prikazi knjiga i životopisi povjesničarki, dok se desetak radova ubraja među znanstvene ili stručne tekstove. Posebno treba istaknuti dvobroj 6-7 iz 2009. posvećen kulturnoj i rodnoj povijesti koji je uredila Nikolina Sarić i kojim se studentski časopisi ponovo potvrđuju kao prostori u kojima se akcentiraju i najavljuju neke grane i trendovi historijske znanosti. U ovom su dvobroju objavljeni prvi radovi studenata posvećeni ženskoj i rodnoj povijesti te razgovor s povjesničarkom Mary P. Ryan

pod naslovom *Ženska povijest ulazi u mirnije stanje*³¹ – iako se kod nas očito tek počela zahuktavati.

Povijest žena u novije vrijeme nalazi prostor i unutar istraživačkih platformi koje su nastajale u okrilju rada Odsjeka. Primjerice, Centar za komparativno historijske i interkulturalne studije (CKHIS, danas Centar za inovativne studije) od 2001. godine je, prvo u sklopu Zavoda za hrvatsku povijest te u kasnijim fazama kao autonomni fakultetski centar pri Filozofskom fakultetu, poticao rasprave o inovacijama s područja historiografije, kako u teorijskim modelima, tako i u praksi. U sklopu nekih stalnih djelatnosti Centra, kao što su Desničini susreti, javljaju se i tendencije propitivanja povijesti žena u sklopu širih istraživanja intelektualne, socijalne ili komparativne povijesti. Realiziran je, u seriji *Dijalog s povodom*, opsežan razgovor s Natalie Zemon Davis 2010. godine, koji je objavljen u svesku *Dijalog s povodom 4: putujući između centra i margina*.³² Osim razgovora, koji u jednom poglavlju obrađuje žensku povijest, u svesku su objavljeni i prijevodi dvaju njezinih prepoznatljivih radova.³³

Nastavnice i studentice

Žene imaju pristup studijima na Filozofskom (tada Mudroslovnom) fakultetu zagrebačkog sveučilišta od 1901. godine, što im je otvorilo mogućnost studiranja niza humanističkih, društvenih, ali i prirodoslovnih predmeta koji su tada još uvijek bili dio ponude fakulteta. Prve generacije upisanih studentica pokazale su prilično velik interes za studij povijesti. Od ukupno 158 studentica koje su prije Prvog svjetskog rata pohađale redovitu nastavu na Mudroslovnom fakultetu, čak su njih 34 upisale studij povijesti. Time je njihov udio u ukupnom broju upisanih studentica bio veći od udjela studenata povijesti među svim upisanim studentima Filozofskog fakulteta u istom razdoblju.³⁴ Stoga ne treba čuditi da je Milica pl. Bogdanović, prva žena koja je diplomirala, a kasnije i doktorirala na Zagrebačkom sveučilištu, došla upravo iz redova studentica povijesti i geografije.³⁵ Nakon stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca naglo je porastao interes žena za studiranjem, ali i broj fakulteta koje su mogle upisati. Tada je Zagrebačko sveučilište upisivalo nekoliko stotina, a pred kraj razdoblja i više od tisuću studentica godišnje, s time da je oko polovica njih odabiralo studije iz ponude Filozofskog fakulteta. Tako već tijekom ovog razdoblja započinje svojevrsna feminizacija fakulteta, odnosno tendencija koja je prisutna i danas, pri čemu je broj upisanih

³¹ *Pro tempore* 6-7, 14-17.

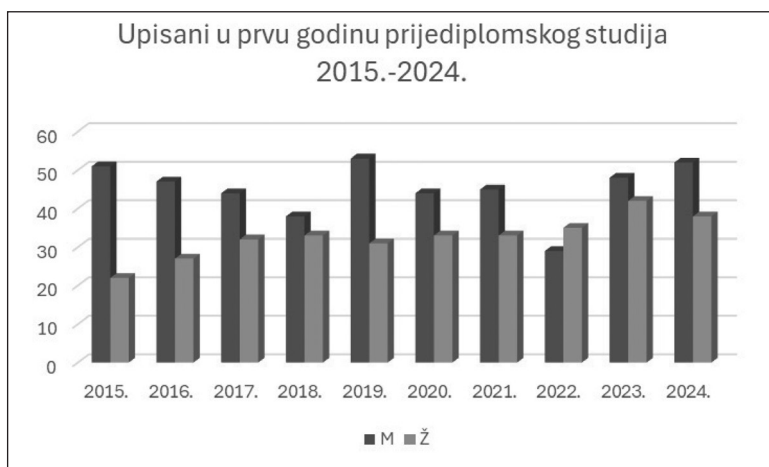
³² ZEMON DAVIS, ŠIMETIN ŠEGVIĆ F., ŠIMETIN ŠEGVIĆ N. 2012.

³³ Zahvaljujemo Filipu Šimetinu Šegviću na informacijama o radu Centra.

³⁴ LUETIĆ 2002: 199-206; LUETIĆ 2018: 208.

³⁵ LUETIĆ 2002: 207.

studentica veći od broja studenata.³⁶ Nažalost, nemamo podatke za svaki pojedini studij te ne možemo sa sigurnošću utvrditi je li se ovaj trend odnosio i na studij povijesti. No možda su indikativni suvremeni podaci koji govore o sasvim drugačijim kretanjima. Promotri li se broj studenata i studentica prijediplomskog i diplomskog studija u posljednjih deset godina u Grafu 4 i 5, uočiti će se da odnos između muških i ženskih polaznika fluktuirao iz godine u godinu, ali i da uz dva izuzetka u pravilu prevladavaju upisani studenti. Primjerice, akademske godine 2024/25. upisano je 35 studenata i 21 studentica u diplomski studij, a na prije-diplomski studij 52 studenta i 38 studentica. Uzroci ovog fenomena zahtijevaju detaljniju i zasebnu analizu, usporedbu s drugim studijima povijesti u Hrvatskoj i u inozemstvu i praćenje dinamike upisa u duljem povijesnom razdoblju. No zanimljivo bi bilo istaknuti interpretaciju Tvrtka Jakovine koji to u intervjuu za srednja.hr povezuje s činjenicom da se povijest i dalje percipira kao znanost koja se primarno bavi nacionalnim ideologijama, politikom i moći, što privlači više muških studenata.³⁷

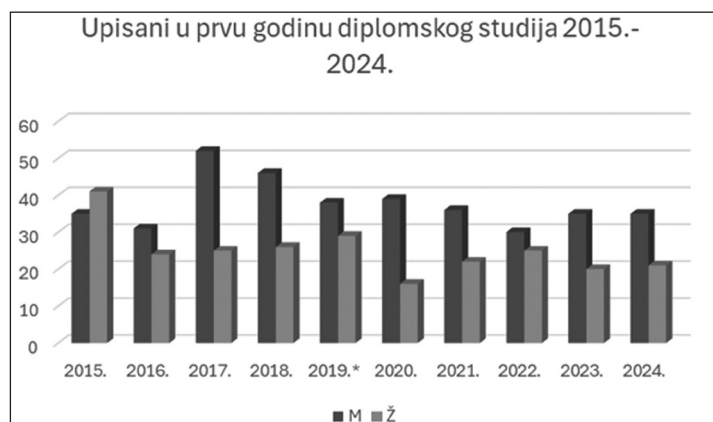

Graf 4: *Studenti i studentice upisani u prvu godinu prijediplomskog studija povijesti 2015. – 2024.*³⁸

³⁶ OGRAJŠEK GORENJAK 2019: 244-249.

³⁷ DEBELJAK 2023.

³⁸ Zahvaljujemo Trpimiru Vedrišu na podacima koje je redovito pripremao za svaku akademsku godinu.

Graf 5: *Studenti i studentice upisani u prvu godinu diplomskog studija povijesti 2015. – 2024.*³⁹

S druge strane, sveučilišna je karijera ženama dugo vremena bila teško dostupna, prije svega zbog otpora i predrasuda akademske zajednice. Do Drugog svjetskog rata žene su na sveučilištu radile kao crtačice, laborantice, bibliotekarske pomoćnice, pomoćnice lektora ili asistentice. Najviši je stupanje dosegla dr. sc. Elza Kučera koja je tijekom tridesetih godina radila i kao honorarna nastavnica na Katedri eksperimentalne psihologije za što je dobivala vrlo neredovitu naknadu.⁴⁰ Zbog financijskih problema u koje je Sveučilište ušlo nakon smanjenja budžeta 1927. godine asistentska su se mjesta vrlo rijetko odobravalala i to najčešće samo studijima koji su podrazumijevali rad i nastavu u laboratorijima. Asistentice su stoga ponekad bile stalne, dakle i plaćene, a ponekad su radile kao volonterke. Morale su svake tri godine prolaziti kroz reizbor bez garancije napredovanja, dapače, upravo je ovo dugotrajno i neizvjesno čekanje utjecalo na veliki odljev kadra s asistentskih mjesta. Prve docentice na zagrebačkom sveučilištu Blaženka Peić (1942) i Vjera Marjanović (1946) radile su otprilike dvadeset godina kao asistentice iako su rano stekle uvjete za napredovanje. Pri tome je Blaženki Peić nakon rata čak bila oduzeta docentura koju je stekla za vrijeme NDH te je ponovno izabrana za docenticu tek 1954. godine.⁴¹

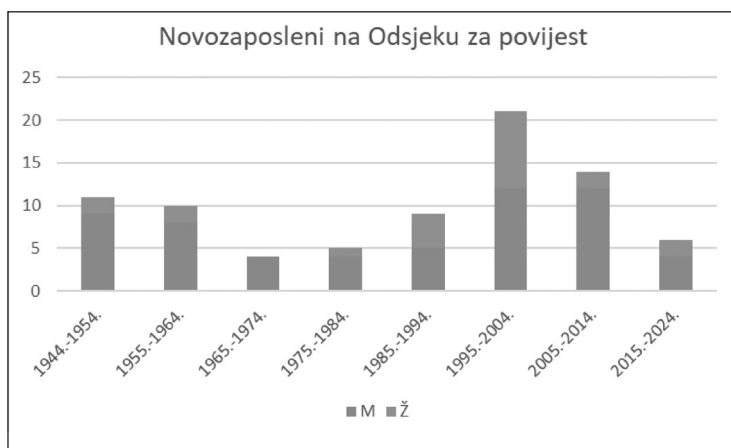
U ovako zatvorenom i nepovoljnom okružju zapošljavanja ne čudi da se prva asistentica na Odsjeku za povijest Nada Klaić zaposlila tek 1944. godine, a onda je čekala docenturu devet godina (1953). Ipak, ubrzo nakon toga je postala predstojnica Katedre za hrvatsku povijest te preuzela sve temeljne predmete iz

³⁹ Isto.

⁴⁰ OGRAJŠEK GORENJAK 2019: 262.

⁴¹ FRANZ ŠTERN 2002: 32; OGRAJŠEK GORENJAK 2019: 261-262.

hrvatske povijesti srednjeg vijeka.⁴² Uspješno se etablirala brojčanim i tematskim bogatstvom opusa te smjelim tezama kao vodeći medievist u razdoblju između Drugog svjetskog i Domovinskog rata, ali se nije bavila temama iz ženske povijesti.⁴³ Dinamika zapošljavanja žena u narednom razdoblju ovisila je djelomice o omjeru studentica, ali i o mogućnostima i ritmu otvaranja novih mjesta. Trendovi iskazani u Grafu 6 ukazuju na to da su postojala desetljeća kada se primalo manje od pet novih zaposlenika, ali i razdoblja kada se kadar pomlađivao ili čak povećavao. Ističe se primjerice početak novog milenija kada se uslijed planiranog uvođenja bolonjskog sustava zaposlio relativno velik broj mladih istraživača i istraživačica. Žene su u pravilu vrlo sporo i teško dobivale pozicije i to posebice u vrijeme kada su se očito rijetko otvarala nova mjesta, koja su onda u pravilu bila popunjena muškarcima. U većem broju dolaze na fakultet samo u periodima veće opće propusnosti, no niti u jednom stadiju omjer novozaposlenih nije prevagnuo u korist žena. Upravo zbog toga u ukupnom broju nastavnika koji su od 1874. do danas predavali na Odsjeku za povijest uvjerljivo prevladavaju – profesori. No, također, zbog većeg zapošljavanja žena prije dvadesetak godina današnji je omjer odsječkog profesorskog kadra nešto više rodno uravnotežen (Graf 7).

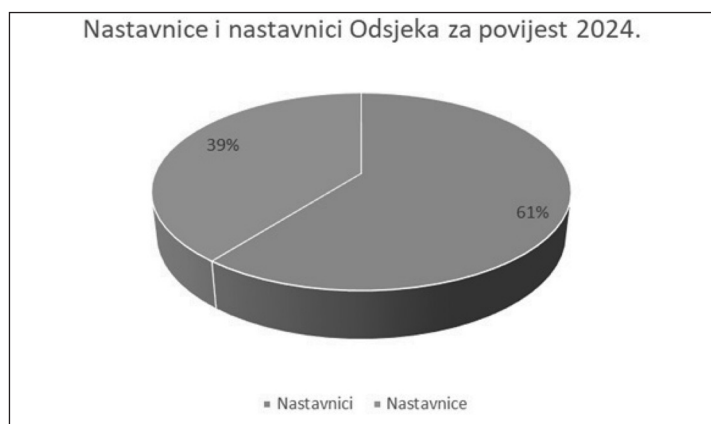

Graf 6: Novozaposleni na katedrama koje su izvodile studij povijesti 1944. – 2024. prema spolu⁴⁴

⁴² ŠIMETIN ŠEGVIĆ u tisku: 44, 79.

⁴³ GALOVIĆ I AGIČIĆ 2014.

⁴⁴ ŠIMETIN ŠEGVIĆ u tisku: 80-86. („Popis nekadašnjih i današnjih djelatnika Odsjeka za povijest i Zavoda za hrvatsku povijest“).

Graf 7: Omjer nastavnika i nastavnica Odsjeka za povijest 2024.⁴⁵

Naravno, uvrštavanje žena u nastavni kadar ne znači nužno i promicanje tema iz ženske povijesti. Povijest žena, kako je i naglasila Mirjana Gross s početka ovog teksta, jest povijest i povjesničara i povjesničarki te i jedni i drugi mogu biti jednako (ne)zainteresirani za njezin razvoj. No usporedbom podataka iskazanih u Grafu 1 i Grafu 6 uočljivo je i da je veća zastupljenost nastavnica na odsjeku proporcionalna s porastom senzibiliteta za teme iz ženske povijesti, kako u ponudi izbornih kolegija, tako i u kvalifikacijskim radovima. Uz to, stvorila se i kreativna atmosfera suradnje i diskusije koje su dovele do organizacije okruglog stola u sklopu Kliofesta (2016), sekcija povijesti žena na svim kongresima hrvatskih povjesničara ili u konačnici do pokretanja HRZZ projekta „Žene i mijene: žene kao subjekti povijesnih mijena u Hrvatskoj“ 2024. godine. Ovaj projekt koji stremlji razviti dijalog povijesti žena u Hrvatskoj na dijakronijskoj razini umrežio je istraživač(ice) iz šest domaćih i međunarodnih institucija (Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Central European University u Beču, Nicolae Iorga Institute of History u Bukureštu, Vanderbilt University u Nashvilleu), a s Odsjeka za povijest u njemu sudjeluju Ida Ograjšek Gorenjak (voditeljica), Inga Vilogorac Brčić, Zrinka Nikolić Jakus, i Luka Špoljarić.

Razvoj povijesti žena na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu odvijao se pod utjecajem historiografskih trendova i društvenih promjena. Iako je njezina afirmacija dio šireg zaokreta historiografije prema socijalnim i kulturnim

⁴⁵ ŠIMETIN ŠEGVIĆ u tisku: 80-82.

temama, etabliranje joj je bilo usporeno procesom retradicionalizacije društva tijekom ratnih devedesetih godina. Zanimljivo je i da za razliku od većine studija na Filozofskom fakultetu, povijest i dalje upisuje više studenata nego studentica. Trendovi obnove nastavnog kadra pokazuju da su žene teže pronalazile zaposlenje na odsjeku i to osobito u razdoblju ograničenih kadrovskih mogućnosti, ali su dva veća vala zapošljavanja krajem 20. i početkom 21. stoljeća utjecala na konačnu veću zastupljenost nastavnica na Odsjeku za povijest. Ovo je jedan od razloga što posljednjih tridesetak godina bilježimo kontinuirani rast interesa za ženske teme, što se očituje u većem broju kvalifikacijskih radova, širenju ponude izbornih kolegija te snažnijoj prisutnosti ženskih tema u obaveznim predmetima i znanstvenim publikacijama. Pritom se razvija i suradnja među zainteresiranim nastavnicama i nastavnicima, što je rezultiralo novim istraživačkim projektima i akademskim inicijativama, čime se šire saznanja za daljnji razvoj ženske povijesti.

LITERATURA

Tisak:

Radovi Filozofskog fakulteta – Odsjek za povijest (1959. – 11970)

Radovi Zavoda za hrvatsku povijest (1971. – 2023)

Pro Tempore (2004. – 2023)

Baze:

INFORMACIJSKI SUSTAV ZNANOSTI RH, <https://www.croris.hr/>

ECTS Informacijski paket, <https://theta.ffzg.hr/ECTS>

ODRAZ | otvoreni digitalni repozitorij akademske zajednice Filozofskog fakulteta u Zagrebu, <https://repozitorij.ffzg.unizg.hr/>

Bibliografija:

AGIČIĆ, Damir. 2009. *Poslijediplomski magistarski studij Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu*. Zagreb: Srednja Europa.

AGIČIĆ, Damir. 2013. Doktorati iz povijesti u Hrvatskoj 2009. – 2012. godine. *Historijski zbornik* 56/2: 421-444.

DEBELJAK, Hrvoje. 2023. „Na studijima povijesti prevladavaju muškarci: Leži li razlog u domoljublju i hrvatskoj nacionalnoj ideologiji?“. *Srednja.hr* https://www.srednja.hr/faks/na-studijima-povijesti-prevladavaju-muskarci-lezi-li-razlog-u-domoljublju-i-hrvatskoj-nacionalnoj-ideologiji/?utm_source=chatgpt.com (posljednja izmjena 22. 1. 2023)

GALOVIĆ, Tomislav, Damir AGIČIĆ. 2014. Nada Klaić i njezin znanstveni i nastavni doprinos razvoju historiografije. U *Zbornik radova sa znanstvenog skupa s međunarodnim sudjelovanjem održanog u Zagrebu 29. – 30. studenog 2013. godine*. Zagreb: FF press.

GROSS, Mirjana. 1993. „Nevidljive“ žene. *Erasmus* 3: 56-64.

GROSS, Mirjana. 1996. *Suvremena historiografija: Korijeni, postignuća, traganja*. Zagreb: Novi Liber – Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

JAMBRIŠAK, Marija. 1896. *Znamenite žene u povijesti i pričama*, sv. 3. Zagreb: Knjižara Lav. Hartman (Kugli i Deutsch)

JANEKOVIĆ RÖMER, Zdenka. 1994. *Rod i grad. Dubrovačka obitelj od XIII do XV stoljeća*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku.

JANKOVIĆ, Branimir. 2016. *Mijenjanje sebe same. Preobrazbe hrvatske historiografije kasnog socijalizma*. Zagreb: Srednja Europa.

JURIĆ ZAGORKA, Marija. 1939. *Neznana junakinja hrvatskog naroda*. Zagreb.

KARBIĆ, Marija. 2004. „Nije, naime, njezina duša drugačija nego kod muškarca“ – Položaj žene u gradskim naseljima međurječja Save i Drave u razvijenom i kasnom srednjem vijeku. U *Žene u Hrvatskoj. Ženska i kulturna povijest*, ur. Andrea Feldman. Zagreb: Institut Vlado Gotovac, Ženska infoteka.

- KARBIĆ, Marija. 2006. Položaj plemkinja u Slavoniji tijekom srednjeg vijeka. *Historijski zbornik* 59: 15-32
- KARBIĆ, Marija, Bruno ŠKREBLIN. 2017. Prikrivena moć. Uloga pripadnica gradske elite u političkom, društvenom i gospodarskom životu zagrebačkoga Gradeca. *Povijesni prilozi* 53/36: 7-27.
- KLAIĆ, Vjekoslav. 1873. Mara kraljica hrvatske pjesme. *Vienac* 5/39: 618-620.
- KLAIĆ, Vjekoslav. 1892a. Neznana junakinja. *Vienac* 24/1: 15-16.
- KLAIĆ, Vjekoslav. 1892b. Neznana junakinja. *Obzor* 9.1. , str. 1.
- KLAIĆ, Vjekoslav. 1918. Neznana junakinja. *Jugoslavenska domovina* 3: 100.
- KLAIĆ, Vjekoslav. 1921. Neznane junakinje. *Prijatelj naroda* 34/50: 2-3.
- KLAIĆ, Vjekoslav. 1928. „Neznana junakinja”. *Ženski list* 4 (1928): 36.
- KLAIĆ, Vjekoslav. 1941-1942. Neznana hrvatska junakinja. *Hrvatska mladost* 25/3: 63-65.
- LUETIĆ, Tihana. 2002. Prve studentice Mudroslovnog fakulteta kr. Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu. *Povijesni prilozi* 21/22: 167-207.
- LUETIĆ, Tihana. 2018. Studenti povijesti na Mudroslovnom fakultetu Kr. Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu od 1874. do 1914. U *Sveučilišna nastava povijesti u Hrvatskoj. Tradicija, današnje stanje, perspektive*, ur. Damir Agičić i Branimir Janković, 205-225. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- OGRAJŠEK GORENJAK, Ida. 2019. Ženska strana Zagrebačkog sveučilišta u međuraću. U *Zagreb 1924. – 1930. i 1945. – 1967. Društvo, kultura, svakodnevnica: Znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem Desničini susreti 2018*, ur. Drago Roksandić, 235-267. Zagreb: FF Press. doi: 10.17234/Desnicini_susreti2018.15
- OGRAJŠEK GORENJAK, Ida. 2022. Ženska povijest na valovima feminizma. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 54/1:165-200.
- PEIĆ ČALDAROVIĆ, Dubravka. 1996. Teorijski aspekti historije žena i ženskih studija. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* 29/1: 273-287.
- PERROT, Michele. 2009. „Moja“ povijest žena. Prevela Vesna Čaušević Greho. Zagreb: Ibis grafika.
- ŠIMETIN ŠEGVIĆ, Filip. U tisku. *Odsjek za povijest i studij povijesti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u zagrebu (1874. – 2024)*. Zagreb: FF press.
- ZEMON DAVIS, Natalie, Filip ŠIMETIN ŠEGVIĆ, Nikolina ŠIMETIN ŠEGVIĆ. 2012. *Dijalog s povodom 4. Putujući između centra i margina*. Zagreb: Filozofski fakultet, Centar za komparativnohistorijske i interkulturene studije, FF press.

Women's History of the Department of History

This paper examines the development of interest in women's history within the Department of History, focusing on the period from the 1990s onwards, when gender studies gained prominence in academic curricula across Western universities. The first part of the paper explores the introduction of elective courses on women's history, the increasing number of theses addressing gender-related topics, and the gradual integration of women's history themes into the syllabi of mandatory courses. Over the past two decades, journals published by the Department of History have also featured numerous articles on gender-related subjects, often facilitated by guest editors who have played a key role in advancing the field. Significantly, these developments have been shaped by broader transformations within Croatian historiography and society, with contributions from both male and female historians.

The second part of the paper examines the representation of women at the Department. Interest in studying history was already evident among the first female students enrolled at the Faculty of Humanities in the early 20th century. In fact, Milica pl. Bogdanović, the first woman to graduate and later obtain a doctorate from the Faculty, studied history and geography. Despite this, the Department of History did not follow the broader trend seen across the Faculty, where female students outnumbered male students by the end of the interwar period. Instead, there has been a relatively balanced gender distribution, with a slight male majority. The appointment of Nada Klaić as the first female faculty member marked a significant milestone, initiating the gradual inclusion of women in the Department's academic staff as researchers and educators. Throughout the 20th century, the number of women in teaching positions increased slowly, with more noticeable growth occurring at the turn of the 21st century.

Key words: women's history, historiography, Department of History

Cljučne riječi: povijest žena, historiografija, Odsjek za povijest

Zrinka Nikolić Jakus
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
znikolic@ffzg.hr

Ida Ograjšek Gorenjak
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
iograjse@ffzg.hr

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

56

BROJ 3

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

 FF press

ZAGREB 2024.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 56, broj 3

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Domagoj Tončinić

Glavna urednica / Editor-in-Chief

Inga Vilgorac Brčić

Izvršna urednica / Executive Editor

Kornelija Jurin Starčević

Gost urednik / Guest Editor

Damir Agičić, Zrinka Nikolić Jakus, Tomislav Galović, Filip Šimetin Šegvić

Uredništvo / Editorial Board

Jasmina Osterman (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Filip Šimetin Šegvić (moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),

Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo),

Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj),

Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd),

Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Katarina Starčević

Tisak / Printed by

Tiskara Zelina, Sv. Ivan Zelina

Naklada / Issued

200 primjeraka / 200 copies

Ilustracija na naslovnici

Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*